

Ліна Ільчук,викладач,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка,
(м. Кременець)**Lina Ilchuk,**Lecturer,
Kremenets Regional Humanitarian-Pedagogical
Academy named after Taras Shevchenko
(Kremenets)
linapetrivna@ukr.net**УДК 37.011.32; 37. 091.212; 780.633.1
ББК 74.580.215**

ВИХОВАННЯ УЧНІВ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ДЗВОНАРСТВА

EDUCATION IN HUTSULS SCHOOLS BY MEANS OF BELL RINGING

У статті актуалізовано проблему виховання школярів гуцульської школи засобами дзвонарства. Труднощі у вихованні сучасних дітей вирішуються завдяки використанню найрізноманітніших засобів. Серед них церковні дзвони й дзвоніння, які багато в чому визначили розвій української культури, у тому числі художньої. Узагальнення власного педагогічного досвіду та досвіду професора Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника Б. Кіндратюка дало змогу встановити зростання інтересу студентів та школярів до вивчення дзвонарської культури. Так, актуальність цієї діяльності визначається у відродженні давніх обрядів, звичаїв, традицій побутування дзвонарства на Гуцульщині. Запропоновано введення до змісту шкільної освіти відомостей про складові дзвонарської культури Гуцульщини як важливого засобу духовно-морального виховання школярів. З'ясовано, що становленню та розвитку зацікавленості учнів дзвонарством сприяє створення низки виховуючих ситуацій та використання творчих завдань на уроках музичного мистецтва в школі. Отже, у нашому досвіді роботи з учнями щодо формування їхнього інтересу до дзвонарства використовуємо не тільки цікавий кампанологічний матеріал, а й різні методичні прийоми залучення вихованців до творчої діяльності. Усе це сприяє духовно-моральному збагаченню школярів, їх оздоровленню.

Ключові слова: виховуючі ситуації, учні гуцульської школи, дзвонарство.

The article reveals the problem of pupils' education in hutsuls schools by means of change ringing. The current problems of children teenagers are in need of using different means for their solution. The important place among them is taken by the church bells and ringing, which largely determined the development of Ukrainian culture, including art. Bells are important monuments of material and spiritual culture, musical instruments, works of art molding, written language memo and compulsory affiliation of church temple. Knowledge of various arts is the key to teenager's comprehensively developed personality, and study of bell-ringing and its components takes the leading role. The student must know bell-ringing culture of the region, peculiarities of the bell music, the signs of displaying the chimings in classical and contemporary music, understand expressive means of bell music, be able to create music in chimes and bells. Generalization of own pedagogical experience and experience of Professor B. Kindratyuk, a professor of Vasyl Stefanyk Ciscarpathian National University, has made it possible to establish an increase in the students' and pupils' interest in the study of the bell ringing culture. In particular, the topicality of such activity is determined by the present revival of ancient rites, customs, and traditions of the bell ringing existence in Hutsulshchyna. Including of information about the components of the bell ringing culture of Hutsulshchyna as an important means of pupils' spiritual and moral education in the content of school education has been proposed. It has been found out that the formation and development of their interest in bell ringing promotes the creation of numerous educational situations and the use of creative tasks at school music lessons.

Thus, when forming teenagers' interest to bell-ringing we use not only interesting campanological material, but various methodical techniques of involving pupils in regional, musicological search work that enriches their moral and spiritual sphere.

Keywords: educational situations, pupils of hutsul schools, bell-ringing.

В статье актуализирована проблема воспитания школьников гуцульской школы средствами звонарства. Нынешние трудности в воспитании детей нуждаются в использовании разных средств в их решении. Среди них почтенное место занимают церковные колокола и их звучание, которые во многом определили развитие украинской культуры, в том числе художественной. Обобщение собственного педагогического опыта и опыта профессора Прикарпатского национального университета им. Василия Стефаника Б. Киндратюка дало возможность установить рост интереса студентов и школьников к изучению звонарской культуры. В частности, актуальность такой деятельности определяется в нынешнем возрождении давних обрядов, обычаев, традиций бытования звонарства на Гуцульщине. Предложено включение в содержание школьного образования сведений о составляющих звонарской культуры Гуцульщины как важного средства духовно-нравственного воспитания школьников. Выяснено, что становлению и развитию их

заинтересованности звонарством способствует создание ряда воспитывающих ситуаций и использование творческих заданий на уроках музыкального искусства в школе. Следовательно, в нашем опыте работы с учениками относительно формирования интереса к звонарству используем не только интересный кампанологический материал, но и разные методические приемы включения воспитанников в творческую деятельность. Все это способствует духовно-нравственному обогащению школьников, их оздоровлению.

Ключевые слова: воспитательные ситуации, ученики гуцульской школы, звонарство.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нинішнє суспільство ставить високі вимоги до виховання підростаючого громадянина України, яке має спиратися на загальнолюдські та національні цінності, відповідати духовним та фізичним можливостям, сприяти самовихованню. На жаль, серед сучасних школярів спостерігається зріст бездуховності, антисоціальної поведінки, неповаги до моральних засад, принципів, що призводить до деградації особистості. Ці проблеми спонукають науковців до пошуку нових шляхів їх вирішення, серед яких вагомим є підвищення якості навчально-виховної роботи в загальноосвітніх закладах, зокрема такого етнокультурного регіону як Гуцульщина. Саме тому у виховній роботі з дітьми все більшого значення набуває застосування народних звичаїв, традицій, обрядів, дзвонарства зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, засвідчив, що останнім часом активізувалися дослідження різних аспектів дзвонарства в багатьох регіонах України (С. Боньковська, О. Бузова, Т. Борисенко, Л. Вознюк (Ільчук), Г. Марчук, Р. Михайлова, Л. Московчук, Б. Працюк, М. Чепіга та ін.). Вагомий внесок у наукові студії дзвонарської культури зробив учений-кампанолог, професор Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника Б. Кіндратюк. Він на широкій джерельній базі здійснив спробу вивчення розвою дзвонарства України від найдавніших часів і донині [3], вперше в українській педагогіці розглянув проблему зміцнення духовного здоров'я школярів музикою церковних дзвонів [4].

Формування мети статті. Однак, ще недостатньо привернута увага дослідників до педагогічного потенціалу дзвонарства, не схарактеризовано його значення у навчально-виховній роботі зі школярами. Тому, метою нашої публікації є розкриття такого аспекту проблеми як виховання учнів гуцульської школи засобами дзвонарства. Відповідно до мети окреслено завдання: визначити труднощі у вихованні сучасних учнів і шляхи їх вирішення; розробити низку виховуючих ситуацій, що сприятимуть активізації в школярів інтересу до дзвонарства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблеми у вихованні сучасних дітей досить різноманітні. Найчастіше на них негативно впливає соціальне оточення, великий потік інформації, комп'ютерні ігри з елементами жорстокості, доступність сумнівних інтернет-сайтів, що породжує неконтрольовану агресію і аж ніяк не сприяє моральному, духовно здоровому розвитку індивідуума. Це все актуалізує необхідність створення таких умов виховання, які б сприяли всебічному, гармонійному, естетичному становленню особистості учня, здатного боротися з внутрішніми деструкціями. На цьому наголошується в Законах України «Про освіту», «Про середню загальну освіту», «Концепції національного виховання дітей та учнівської молоді в Україні» та ін.

Виховання – це усвідомлене і цілеспрямоване зрощування людини як особистості у відповідності зі специфікою цілей, соціальних груп і організацій, в яких воно здійснюється [2, с. 87]. В. Марків вважає, що виховання у широкому значенні охоплює всю суму впливів, увесь процес формування особистості і підготовку її до активної участі у виробництві, суспільному і культурному житті, не лише виховну роботу школи, дитячих і молодіжних організацій, сім'ї, громадськості, а й вплив усього укладу життя суспільства, літератури, мистецтва, кіно, радіо, телебачення, а також освіти і навчання [6, с. 10].

Зміст дзвонознавчого виховання полягає у формуванні певної системи знань, ідеалів, думок, цінностей, оволодіння якими забезпечить формування всебічно і гармонійно розвинутої духовної особистості, прилучення її до культурних, національних святинь. Тому орієнтиром сучасної гуцульської школи є залучення молодого покоління до відродження традицій, звичаїв свого народу, активної участі у розвитку рідної культури. Як стверджував О. Вишневський, «...народ тільки тоді розвине національну зрілість, коли, не втрачаючи своєї національної самозосередженості, спиратиметься на загальнолюдські духовні цінності» [1, с. 209–211]. Саме тому вважаємо, що сучасне виховання має ґрунтуватися на «Кодексі цінностей сучасного українського виховання» (за О. Вишневським), володіння якими сприятиме кращому формуванню у школярів моральних, духовних та естетичних якостей.

Наш досвід роботи зі школярами та студентами, а також Б. Кіндратюка з Івано-Франківська як педагога-музиканта та викладача методики музичного виховання, його практика вивчення та популяризації дзвонарства серед школярів і майбутніх учителів музичного мистецтва, спілкування з педагогами навчальних закладів засвідчують зацікавленість основами дзвонознавства та бажання вивчати це мистецтво. Тому пропонуємо педагогам низку виховних ситуацій, що допоможуть ознайомити школярів зі складовими дзвонарства Гуцульщини та їхнім відображенням у мистецтві, сприятимуть збагаченню музичних вражень учнів шляхом сприймання композицій дзвонарів, розвиватимуть їхню творчу активність на уроках.

Вивченням дзвонів та всього, що з ними пов'язано, зокрема педагогічних аспектів використання засобів дзвонарства у вихованні підростаючого покоління, займається українська кампанологія (від італ. *campana* – дзвін, дзвонознавство). Школярам потрібно знати, що дзвони – це важливі пам'ятки матеріальної та духовної культури, музичні інструменти, витвори художнього лиття, пам'ятки писемності та обов'язкові атрибути

церковного храму. Знання різних видів мистецтв є запорукою всебічно розвиненої особистості підлітка, а вивчення дзвонарства має вагоме значення у процесі формування цієї особистості.

Варто зазначити, що в давнину дзвоніння супроводжувало людей упродовж всього життя, тому це знайшло свій відбиток у музиці, літературі, візуальних видах мистецтв, культурі тощо. Формуванню поваги до народних дзвонарських традицій і звичаїв сприяє використання на заняттях музичного мистецтва потенціалу усної народної творчості (пісні, думи, легенди, приказки, колядки, щедрівки, гаївки, коломийки тощо), а також налагодження сприймання музичних творів із звучанням дзвонів. Цікавою та пізнавальною для учнів стане розповідь про унікальний музичний інструмент карильйон (фр. *carillon*) – набір різної величини хроматично налаштованих дзвонів (до 80 шт.), з'єднаних з клавіатурою. Єдина в Україні професійна карильйоністка Ірина Рябчун, виконавиця зразків класичної та сучасної музики, іноді проводить майстер-класи гри на цьому інструменті в одній із дитячих музичних шкіл Івано-Франківська, а також є учасником фестивалю карильйонного мистецтва, що відбувається в Гошівському монастирі Долинського району (Івано-Франківщина).

Ще однією важливою виховною ситуацією є проведення пізнавальних екскурсій на дзвіниці як визначні пам'ятки архітектури та розповідь про набори дзвонів, їхню мистецьку цінність, музичні характеристики тощо. Зустрічі із дзвонарями також сприяють розвиткові в учнів допитливості. Так, цікавлять учнів назви частин дзвона (корона, вуха, шия, плащ, ударник, язик), значення уставних дзвонів та різних способів дзвоніння, відомості про дзвонарство Косівщини, яке вивчав знаний кампанолог Б. Кіндратюк. Високий рівень дзвонарської культури у косівчан, засвідчують збережені давні пам'ятки дзвонарства (XVIII–XIX ст.), часті пожертвування на відливання розкішно оздоблених дзвонів. Шанобливе ставлення косівчан до цих музичних інструментів підтверджує те, що під час Великої світової війни люди часто закопували дзвони, кидали їх у криниці, аби вони не дісталися ворогові.

Вихованню в учнів поваги до звичаїв і традицій Гуцульщини сприятиме розповідь про важливість використання під час Великого посту замість дзвонів дерев'яного била. У дзвіниці підвішують грубу дошку, і замість дзвонів дзвонар двома дерев'яними молотками «виклепує» по ній, сповіщаючи людей про богослужіння. Також Страсної п'ятниці у церквах виставляють Плащаницю і хлопці, обходячи з нею навколо храму, калатають за допомогою саморобних дерев'яних «калаталок», «клепачок», «бузьків» [5, 40–50]. Ще одна важлива традиція Гуцульщини під час святкування Пасхи три дні бити в дзвони. Причому дзвіниця має бути відчинена для всіх охочих пограти на цих унікальних інструментах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, використання засобів дзвонарства є дуже важливим фактором оновлення сучасної шкільної освіти, потужним стимулом підвищення інтересу в учнів до навчання, їх активності у навчальному процесі, це також сприятиме формуванню у підростаючого покоління високих моральних та духовних рис.

Варто також зазначити, що створення описаних виховних ситуацій потребує, в першу чергу, компетентного у галузі дзвонарства вчителя. Це передбачає проведення належної методичної роботи з педагогами в системі післядипломної освіти, розробку для них відповідних методичних рекомендацій, спонування до безперервного самовдосконалення шляхом вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, підбір потрібної кампанологічної інформації та її застосування в процесі підготовки та проведення виховних акцій зі школярами, що і є перспективою наших подальших наукових студій.

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: [посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Омелян Вишневецький. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
2. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Кремень. – Київ: Юріком, 2008. – С. 10.
3. Кіндратюк Б.Д. Дзвонарська культура України: монографічне дослідження. Вид. 2-ге, виправ. і доп. / Богдан Кіндратюк; [наук. ред. Ю. Ясіновський]. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2015. – 912 с. + CD.
4. Кіндратюк Б.Д. Духовне здоров'я школярів і музика дзвонів: Етнопедagogічний аспект. [наук.-метод. посіб.] / Богдан Кіндратюк. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – 270 с.
5. Кіндратюк Б.Д. Особливості побутування дзвонарства на Косівщині // Народна творчість та етнологія. – Київ, 2014, № 3 (349). – С. 40–50.
6. Марків В.М. Теорія виховання: [навч.-метод. посіб.] / Володимир Марків. – Кривий Ріг: КПІ, 2015. – 241 с.

Reference

1. Vyshnevskiy O.I. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky: [posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl.] / Omelian Vyshnevskiy. – Drohobych: Kolo, 2003. – 528 s.
2. Entsyklopediia osvity / Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; hol. red. V. Kremen. – Kyiv: Yurikom, 2008. – S. 10.
3. Kindratiuk B.D. Dzvonnarska kultura Ukrainy: [monohrafiia] / Bohdan Dmytrovych Kindratiuk – Ivano-Frankivsk: Vyd-vo Prykarpat. nats.un-tu im. V. Stefanyka, 2012. – 898 s. + CD.
4. Kindratiuk B.D. Dukhovne zdorovia shkoliariv i muzyka dzvoniv: Etnopedahohichnyi aspekt. [navch.-metod. posib.] / Bondan Kindratiuk. – Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2005. – 270 s.
5. Kindratiuk B.D. Osoblyvosti pobutuvannia dzvonarstva na Kosivshchyni // Narodna tvorchist ta etnolohiia. – Kyiv, 2014, № 3 (349). – S. 40–50.
6. Markiv V.M. Teoriia vykhovannia: [navch.-metod. posib.] / Volodymyr Markiv. – Kryvyi Rih: KPI, 2015. – 241 s.

Рецензент: Кіндратюк Б.Д., доктор мистецтвознавства, професор, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» *